

Oponentský posudek diplomové práce Ireny Zbiejczukové „Pojetí hrdiny ve fantasy literatuře“

V úvodu si diplomantka předsevzala „popsat snahu o hrdinskost v dílech fantasy literatury, manifestovanou zvláště charakteristikou hrdinů a přítomností archetypálního souboru motivů tvořících více či méně ustálenou zápletku příběhu podobnou pohádkám.“ V anotaci však čteme, že „cílem práce je poukázat na archetypální neomytickou strukturu fantasy světů a jejich tendenci k heroismu na příkladech konkrétních ukázek z děl tohoto žánru.“ Práce se o to skutečně „snaží“, ale ne vždy s transparentní závěrem.

Anotaci skutečně odpovídá kompoziční členění textu. První polovina práce se zabývá vymezením, definicí a historií žánru fantasy a literárně teoretickým konceptům hrdiny, druhá se věnuje rozboru konkrétních textů. Autorka zmiňuje několik teoretických konceptů fantastické literatury a komparuje jednotlivé přístupy k definici fantastična, případně fantastických světů. Co mi trochu chybí je kritická analýza jednotlivých přístupů. Naopak oceňuji, že k literárněteoretickým konceptům připojuje i definice fandové – byť kritická perspektiva opět chybí. Pokud však jedinou ambicí této kapitoly měla být definice žánru fantasy literatury a vymezení pojmu „fantastična“ pro kontext tohoto literárního žánru, tak se to diplomantce podařilo. Exkurz do historie žánru fantasy v anglosaském i českém prostředí sice může být v rámci konceptu diplomové práce „stručný“, ale měl by se vyhnout povrchnosti a „wikipedické povšečnosti“, obzvláště klade-li autorka několikrát důraz na to, že ucelená reflexe tohoto žánru v českém literárním kontextu zatím chybí. Pokud se například mluví o tom, že kniha určitého autora „přinesla nový typ dobrodružné fantasy“ (str.22), tak v čem tato novost spočívá? Podobných generalizací a zjednodušení je víc. Přitom by leckdy drobná úvaha u slovníkových konstatování mohla odhalit zajímavé souvislosti. Proč například „komunistická agitka“ využívá fantastickou literaturu, jak se sci-fi a fantasy může podílet na „posílení ideologie“ (str.27)?

K podobným dílčím úvahám vybízejí i nekomentovaná konstatování v kapitole, která pojednává o konstrukci literárního hrdiny. Podkapitola „Funkce fantasy jako novodobé mytologie“ například zmiňuje, že „některé křesťanské kruhy“ kritizují fantasy jako protikřesťanský a pohanský žánr (str.33). Z čeho tato kritika vychází a co z ní vyplývá? Čím se liší potenciální pohádková, mýtická a náboženská funkce fantasy literatury? Podle zmiňované kapitoly to vypadá, že splývají. Kulturně i narativně se přitom jedná o tři odlišné aspekty. Ostatně ztotožňování pohádkového, legendárního a mýtického vyprávění se line celou prací. Při definování podstaty hrdinství a literární postavy se diplomantka dost opírá o

Proppův koncept, tudíž o funkce jednotlivých pohádkových postav. Je koncept mýtického (mytologického) hrdinství stejný jako pohádkový? V čem se liší pohádkový, legendistický a mýtický narativ? Autorka konstatuje, že fantasy tíhne „ke stereotypům (či možná archetypům, chceme-li použít výraz s pozitivní konotací)“ (str.34), stereotyp a archetyp však není totéž – v čem se liší? Pracuje fantasy literatura spíše se stereotypy nebo s archetypy? Kdy se archetyp stává stereotypem, případně stereotyp archetypem?

Podobu a povahu druhé části vystihuje sama autorka v jejím úvodu – „ilustrovat teoretické závěry z předchozích kapitol na praktických ukázkách“. Diplomátka skutečně precizně a podrobně dokládá všechny teoretické kategorie a funkce hrdiny a hrdinství, které si definovala v předcházející části. Jistě je třeba ocenit diplomantčinu širokou čtenářskou obeznámenost s fantasy literaturou. Zvolené ukázky skutečně přesně a vhodně ilustrují předem vymezené kategorie, přesto mohl být jejich autorský komentář – především vzhledem k poměrně dlouhému rozsahu ukázek – rozsáhlejší a od ilustrace se přesunout i k interpretaci.

Obě části naznačují další otázky, jež by mohly přispět k pochopení žánru fantasy, zůstává však bohužel u náznaku. Například aspekt čtenářství – jak fantasy pracuje s dětským a dospělým čtenářem? V čem spočívá kultovní a fandomový potenciál této literatury? Jak se liší „braková“ (tento pojem autorka sama několikrát používá) a „kvalitní“ fantasy? Škoda, že je upozaděna také anotovaná „neomýtická“ struktura fantasy. V závěru autorka píše, že „přítomnost hrdinské cesty (...) lze brát jako jeden z základních rysů fantasy, fungujícího jako nemýtický vzorec“ (str. 108). Doufám, že se jedná o překlep a že autorka myslela „neomýtický“ - pak by právě analýza motivu cesty, která patří k vydařeným pasážím práce, mohla částečně suplovat analýzu mýtického (či neomýtického) narativu fantasy literatury.

Co mě osobně v této práci nejvíc chybí, je pokus o stylistický výraz a osobní zaujetí tématem – což rozhodně nemůže být míněno jako výtka vzhledem k žánru diplomové práce, ale spíše jako překvapení vzhledem k volbě jejího tématu. Vzhledem k poctivé a precizní práci s odbornou literaturou a k tomu, že přílišnou demonstrativnost práce a absenci vlastní interpretace lze částečně omluvit tím, že cílem práce bylo „mapování“ a „ilustrace“ nepřiliš literárně teoreticky a literárně historicky reflektovaného žánru, k čemuž diplomátka skutečně dospěla, navrhuji hodnocení práce známkou **velmi dobře**.

V Praze 21.ledna 2011

Mgr. Blanka Činátlová, Ph.D.